

π. Ηρακλής Αθ. Φίλιος*

Η αίσθηση μπορεί να έχει φύση αναίσθητη; Μπορεί να εί-ναι, αλλά το «είναι» της να μην είναι; Αυτά, θα πει κάποι-ος, είναι παράλογα. ...

Βέβαια, η φύση των όντων εμπίπτει στην φιλοσοφία της κτιστότητας, άρα της περατότητας, της φθοράς κ.ο.κ. Αυτή η φύση της αίσθησης, μπορεί να μην έχει αίσθηση; Τότε πώς γίνεται να είναι αίσθηση;

Κάλεσε τον Descartes, τον Berkeley, τον Spinoza, ή ψηλάφησε μέσα από τους μυστικούς Διονύσιο Αρεοπαγίτη, Μάξιμο Ομολογητή. Δύο αντίθετες τάσεις, αντιλήψεις. Ξένες, ολότελα, ξένες, μεταξύ τους. Η πρώτη γέννησε την αθεΐα στη Δύση. Αυτό δεν το ήθελαν στη Δύση, γι' αυτό διψάνε για σήμερα για Μάξιμο και Διονύσιο. Στη Δύση τους έλκυε το μυστήριο. Το είχαν ανάγκη. Αλλά πώς; Ανερμήνευτο διά της αισθήσεως. Δεν ήθελαν την αντίληψη μέσα από τη νόηση, ήθελαν την εμπειρία. Ε, αυτό, η Δύση το τερμάτισε. Και γέννησε την αθεΐα. Ερμήνευσε τον Θεό. Και ήρθε ο Kant, ο Nietzsche και χτύπησαν την Εκκλησία στη Δύση. Δεν γνώρισαν τον Μάξιμο, τον Νύσσης, τον Διονύσιο. Αν τους γνώριζαν, θα ήταν φιλόσοφοι μεγάλοι της χριστιανοσύνης.

Ο Descartes με τους στοχασμούς χρησιμοποιεί τα επιχειρήματα, ο Berkeley ταυτίζει την ύπαρξη με την αντίληψη (esse est percipi), ο Spinoza ζαλίζει με τα θεωρήματα και τις λογικές αποδείξεις. Αυτά, όλα, αφήσαν και αφήνουν κενό στον άνθρωπο. Γιατί η αθεΐα καλπάζει στη Γαλλία; Γιατί ο δυτικός σύγχρονος άνθρωπος γίνεται ολοένα και περισσότερο καταθλιπτικός; Απεμπόλησε το μυστήριο η Δύση. Στήριξε κάθε αλήθεια περί των πραγμάτων σε κτιστές σηματοδοτήσεις, που φέρνει η λογική, ο νους. Κι αυτό, το αντιλήφθηκε ο απλός άνθρωπος, πως δηλαδή, ο Θεός δεν ερμηνεύεται, δεν αποδεικνύεται, δεν προσεγγίζεται νοησιαρχικά.

Και η Ανατολή; Κι εκεί, πάλι, δυσκολεύουν τα πράγματα. Υπάρχουν άλλοι δρόμοι ψηλάφησης του Θεού. Θέλεις να γνωρίσεις τον Θεό; Δεν υπάρχει Θεός! Στον Θεό ταιριάζει το μη «είναι», θα πει ο Μάξιμος Ομολογητής. Άντε, τώ ρα, να γνωρίσεις τον Θεό. Αυτό το Εν (θυμίζει το Εν του Πλωτίνου), για το οποίο κάνει λόγο ο Διονύσιος Αρεοπαγίτης στο «Περί Θείων Ονομάτων», προσεγγίζετε πέρα από τη λογική και τη νοερή μας δύναμη, όπως θα γράψει. Και γίνεται σαφής και προσεκτικός, ήδη, από την αρχή του βιβλίου του. Θα γράψει, μάλιστα, πως «τιμούμε την επάνω από νου και ουσία κρυφιότητα της ιεραρχίας με απερίεργη ευλάβεια του νου και τα άρρητα με σώ φρονα σιγή». Δεν προφυλάσσει τον Θεό, εδώ, ο

Διονύσιος. Δεν έχει ανάγκη ο Θεός. Την χριστιανική ανθρωπολογία προφυλάσσει, κι αυτό το βλέπουμε στις Οικουμενικές Συνόδους, και ιδιαίτερα στην Δ' Οικουμενική Σύνοδο (451). Την σωτηρία του ανθρώπου περιφρουρεί, η οποία διασφαλίζεται μέσα από το πρόσωπο του Χριστού. Σε αντίθετη περίπτωση, τι συμβαίνει; Ο Θεός είναι νεκρός, αυτό που είπε, δηλαδή, ο μεγάλος φιλόσοφος Nietzsche, τη φράση του οποίου πολλοί εκκλησιαστικοί, δυστυχώς, ακόμη δεν έχουν κατανοήσει ή δεν θέλουν.

Και σε τι διαφέρει ο Descartes από την σκέψη του Διονυσίου Αρεοπαγίτου; Μήπως ο ίδιος, στους «Στοχασμούς περί της πρώτης φιλοσοφίας», δεν αποκλείει τις αισθήσεις, προκειμένου να αποδείξει την ύπαρξη του Θεού; «Θα κλείσω τώρα τα μάτια, θα βουλώσω τα αυτιά, θα απομονώσω όλες τις αισθήσεις, θα εξαλείψω επίσης από τη σκέψη μου όλες τις εικόνες των σωματικών πραγμάτων ή, επειδή μετά βίας μπορεί να γίνει αυτό, θα τις εκλάβω ως κενές και ψευδείς». Αλλά, παρόλο που προσπαθεί να απομονώσει τις αισθήσεις, εντούτοις, βασίζεται στο ιδεολογικό, κοσμολογικό, οντολογικό, επιχείρημα για να αποδείξει την ύπαρξη του Θεού.

Βέβαια, δεν σημαίνει πως ο Θεός είναι αδιάφορος προς τον άνθρωπο. Αυτό θα το 'λεγε ο Πλωτίνος, ο Πορφύριος. Που να ακούσουν για κοινωνία Θεού και ανθρώπων; Είναι αδύνατον για την νεοπλατωνική σκέψη κάτι τέτοιο. Ο Θεός τι σχέση έχει με τον κόσμο αυτό όπου επικρατεί το κακό; Έχει σχέση, θα έρθει να πει ο Μάξιμος Ομολογητής. Και μάλιστα σχέση αναλογίας, συνεργίας, όρους που χρησιμοποιούν και άλλοι Πατέρες. Σχέση συνάντησης, όπου ο Θεός ανοίγεται όσο ανοίγεται ο άνθρωπος. Άρα, σχέση ελευθερίας! Υπέροχη σχέση. Ο Θεός αν σέβεται τον άνθρωπο. Ακατάληπτα πράγματα αυτά, έχουν βάθος, έχουν ομορφιά.

Ποια αίσθηση, λοιπόν, μας βεβαιώνει για την ύπαρξη, τη συνάντηση, τη σάρκωση, τη θέωση; Αναίσθητη σίγουρα, σε επίπεδο τρόπου. Ο τρόπος δηλώνει το πως των πραγμάτων. Στην αντίληψη του χωροχρονικού πεπερασμένου, το οποίο αν και απλησίαστο, παραμένει κτιστό, έρχεται η ενέργεια της κοινωνίας, η λειτουργία των πραγμάτων, που μυσταγωγούν το πνεύμα της αντίδοσης, τους ενόχους στο άλλο, του Θεού στον άνθρωπο, του ανθρώπου στον Θεό. Αυτή η αλληλοπεριχώρηση γίνεται ως κένωση, αλλά με όρους καθαρότητας, κάθαρσης (στην εκκλησιαστική γλώσσα). Κάθαρσης του νου και άσκησης των γεγυμνασμένων αισθητηρίων. Ως παραδοχή ενδελεχούς αποκάλυψης της μοναδικότητας και αποκλειστικότητας της τριαδικής παρουσίας, η σάρκωση φτωχαίνει την ανθρώπινη λογική και παραμερίζει κάθε απόδειξη που θέλει να βεβαιώσει την ύπαρξη. Και η αυτο-ύπαρξη γίνεται η όντως ύπαρξη, αφού σαρκώνεται στη μήτρα της Θεοτόκου.

Αυτή είναι η αίσθηση του ορθόδοξου ανθρωπισμού. Το πλησίασμα του Θεού στον άνθρωπο. Κι αν η φιλοσοφία, κάποιες φορές, αδυνατεί να προσεγγίσει και να πιστέψει σε μία τέτοια μοναδική συνάντηση των κτιστών όντων με την υπερουσιότητα και κρυφιότητα της θεότητας, αυτό το καταφέρνει ο Θεός, καθώς η πρωτοβουλία ανήκει στον Θεό και όχι στον άνθρωπο. Εξάλλου, όταν ανήκε αποκλειστικά στον άνθρωπο, αποδείχθηκε πως η αίσθηση υπήρξε πάντοτε αναίσθητη.

***π. Ηρακλής Αθ. Φίλιος (Βαλκανιολόγος, Θεολόγος)**
διάκονος Ι.Μ. Σταγών & Μετεώρων